

» MISANTROPEN «

# » MISANTROPEN «

eller Den förälskade furien  
av Molière

Översättning: Ulf Peter Hallberg  
Regi: Olof Lindqvist

Scenografi och kostym: Helene Hermann Christensen  
Ljus: Carina Persson

Alceste, Célimènes beundrare .....	Håkan Paaske
Philinte, Alcestes vän .....	Lars-Göran Ragnarsson
Oronte, Célimènes beundrare .....	Hans-Peter Edh
Célimène, ung änka .....	Katarina Lundgren
Éliante, Célimènes kusin .....	Birgitta Sanderberg
Arsinoé, Célimènes väninna .....	Kristina Kamnert Suneson
Acaste, markis .....	Kenneth Milldoff
Clitandre, markis .....	Göte Fyhring
Basque, Célimènes betjänt .....	Björn Åkesson
Dubois, Alcestes betjänt .....	Clas Göran Söllgård
Statister .....	Mikael Axner, Lars Berglund
.....	Arne Jacobsson, Anders Johansson

Handlingen försiggår i Célimènes hus.

Föreställningens längd: 2 timmar 20 minuter inklusive paus.

Premiär på Intiman 15 januari 1999.

Dramaturg: Stellan Larsson  
Regiassistent: Cecilia Palmgren  
Inspicient: Lars Westman  
Scenmästare: P O Rappholdt  
Belysningsmästare: Carina Persson  
Ljuddesign: Magnus Johansson  
Sufflös: Ulla Spångberg  
Rekvisitörer: Jenny Ljungberg, Karin Ragnarsson  
Mask och peruk: Åsa Nilsson, Siv Nyholm, Josephine Stackbom (elev)  
Scen teknik: Mikael Axner, Lars Berglund, Arne Jacobsson, Anders Johansson  
Ljusteknik: Jan-Erik Lövgren, Ronny Gullstrand, Samir Benchemsi  
Kostymateljé: Brita Olsson, Sten Stjernqvist, Monica Andersson,  
Gyöngyi Balázs, Isabella Cassland, praktikant: Emilie Svensson  
Affisch: Sofi Meijling  
Musik: Nick Cave, Frank Sinatra, Elvis Costello/Burt Bacharach  
Producent: Ingrid Fransson  
Tryck: C A Andersson & Co, Malmö 1999

Tack till: Bruno & Joel för skorna

Dramaturgiat/Redaktion: Karen-Maria Bille, Stellan Larsson. Producent: Ingrid Fransson. Press-  
information: Birgitta Aurell. Marknadsföring: Magnus Thure Nilsson. Art director: Jonas Ståhl  
Fotograf: Anders Mattsson. Verkstadschef: Lars Jönsson. Ateljéchef: Maria Wanger-Sören  
Scenchef: Christer Hansson. Belysningschef: Sven-Erik Andersson. Ljud: Magnus Johansson  
Rekvisitachef: Karin Ragnarsson. Damskrädderichief: Brita Olsson. Herrskrädderichief: Sten  
Stjernqvist. Chefsassistent: Louise Nessim. Ansvarig utgivare och teaterchef: Niclas Iernin

Håkan Paaske och Lars-Göran Ragnarsson



## ›SPRÅKET‹

Språkets betydelse för kulturutvecklingen ligger i att människan med språket ställde en egen värld vid sidan av den andra, och det på en plats som hon ansåg så stabil att hon utifrån den förmådde lyfta den övriga världen av dess gångjärn och göra sig till herre över den. /.../ Nu först går det upp för människorna att de i sin tro på språket spritt ett ohyggligt misstag.

(Friedrich Nietzsche)



## ARTIGHETEN

Ett generöst råskinn är alltid bättre än en artig egoist. En ohövlig hederlig människa bättre än en förfinad slyngel. /.../ Det finns rentav människor hos vilka artigheten är störande: den har en fulländning som oroar. "Alltför artig för att vara hederlig", säger man i sådana fall, ty hederligheten kräver ibland att man blir obehaglig, chockerar, sårar. Även som hederliga är det för övrigt många människor vilka livet igitom förblir ett slags de goda manerens fångar: de visar sig aldrig för andra annat än genom artighetens skyltfönster - som aldrig är fullständigt genomskinligt - som om de en gång för alla hade blandat samman sanning och konvensans.

(Ur "Liten avhandling om stora dygder" av André Comte-Sponville, övers. Jan Stolpe, Norstedts 1998)

Lars-Göran Ragnarsson, Birgitta Sanderberg,  
Kenneth Milldoff, Katarina Lundgren och Göte Fyhring



En personlig betraktelse över "Misantropen" av Gunilla Eldh

# »ÄLSKADE TJURSKALE«

Visst behöver världen Alcestes rättrådighet - i alla hörn på varenda skolgård, minst en i varje kommunfullmäktige, någon i styrelserummet och fackföreningen och regeringen. Landets alla redaktioner och teatrar kunde också ha nytta av sanningssägare som Alceste, för att inte tala om sjukhus, ålderdomshem och flyktinförläggningar. Och naturligtvis varje förljuget sammanhang och skitsnackande kotteri.

Rättrådigheten är en bristvara i vår tid. Människor med civilkurage är så sällsynta att de får stora rubriker och plats i tv-soffan. Numera är underhållningvärdet viktigare än människovärdet och den dygdiga framstår nästan som museal.

Det händer att rebellen i en rutten värld blir hjältinna eller hjälte, men ofta är det olönsamt och ensamt att hålla styvt på sanningen och rättvisan. Den som lösgör sig från mobben, träder ut ur kollektivet och försvarar den svaga eller avslöjar sanningen riskerar att själv dra på sig plågoandarna.

Alla normalt funtade tonåringar har väl tjurigt vägrat att ta på sig något annat än den utslitna älsklingsjackan, precis som Alceste. I ung-

*Med all din vrede mot tidens seder och bruk gör du dig bara löjlig och betraktas som sjuk.*

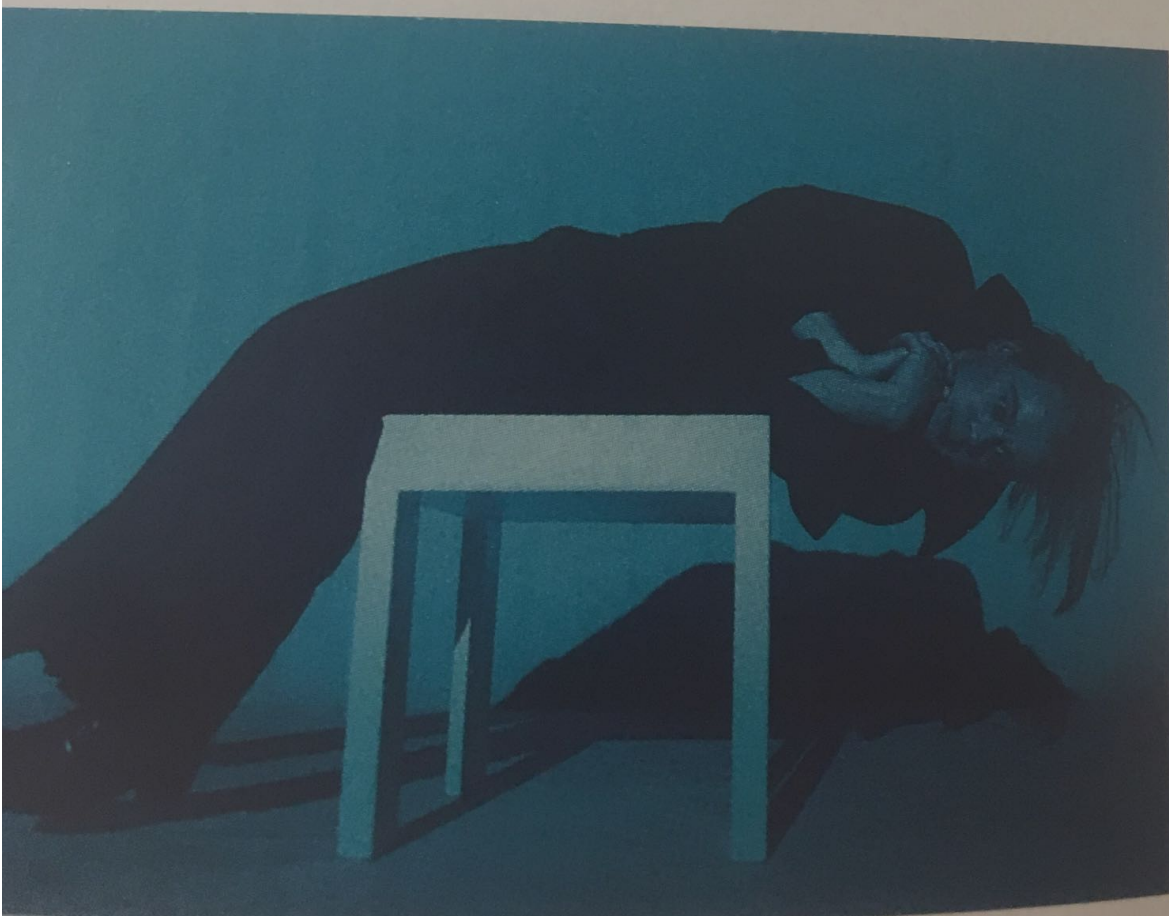
domens uppror mot auktoriteter och samhällsordning finns ofta samma kompromisslösa sanningslidelse som hos Alceste. Det finns ingen plats för kohandel och rättvisan ska utkrävas och försvaras i varje situation: Släpp ut minkarna, ge bort allt ni äger, adoptera alla fattiga barn på jorden - nu! Vuxenvärlden uppfattas som slö, likgiltig och korruperad med sitt promenadtempo i ultra rapid: Hundra spänn på autogiro till Amnesty eller Greenpeace. Den upproriska tonåringen äcklas av egenskaper som tolerans och tålamod. Pragmatikern är hållningslös, feg och bekväm.

Ändå vet vi ju att de ofta har just rätt. Innerst inne vet de flesta med sig vad som är sant och falskt. Men vi handlar inte alltid därefter. Borde vi då inte känna lite mer respekt för den med sanningslidelse - vart det än för honom? Varför skruvar vi på oss och skrattar åt Alceste istället för att beundra och lära? Därför att Molière hårdvinklat honom till en humorlös fundamentalist, en enögd besserwisser som är besatt av sin egen rättfärdighet och därför blir impotent som dygdemönster och förebild:

**"NEJ, JAG HATAR ALLA, HATAR GENERELLT:  
EN DEL FÖR DERAS USELHET OCH ATT DE HANDLAR ILLA  
OCH RESTEN FÖR ATT DE STÅR OCH TIGER STILLA  
OCH INTE ELDAS AV DET RABIATA HAT  
SOM ÄR DYGDENS VAPEN MOT HOPENS FALSKA PRAT."**

Många stora tänkare skulle visserligen ge honom "credd" för att han sätter rättvisans princip högst av allt, men i levande livet har medmänniskorna ingen större glädje av såna som bara vill vara duktiga och dygdiga. Han slåss för idealen men vad bryr han sig om människorna?

Inte har han någon koll på sig själv heller, en smula självinsikt skulle inte skada. Alceste inbillar sig att han är självständig i sin envisa hållning men hans dygdemönster framträder bara i relief mot dem han föraktar. Han tror sig stå över alla andra, både elaka och naiva, han provocerar de odygdiga men lämnar i själva verket fältet fritt för deras ränker. I gapet mellan hans petimetersjäl och storslagna anspråk blir han en lomhörd och lam anka.



Håkan Paaske

När Alceste vägrar att försvara sig inför domaren är han högmodig, en bitter och tjurig martyr. Fjättrad i sin extrema karaktär är han oförmögen att ta hjälp av de andra kardinalsdygderna: visheten, måttfullheten och tapperheten. Inte heller har han tron, hoppet eller kärleken att hämta kraft ur. Han kräver ett omöjligt offer av Célimène som kärleksbevis och ser inte att han därigenom betar sig kärlekslöst. Den kärlek som inte söker sitt, gestaltad av Èliante, är han blind för och försoningens röst hos Philinte vill han inte lyssna till. Han är visserligen måttfull i njutning, men gränslös när han vältrar sig i självömkan. Och är det inte rädslan för att misslyckas, att förlora sin sak i rätten, som gör att han vägrar så hårdnackat, trots vännen Philintes goda råd? Eller har han ändå en klokskap som gör att han nöjer sig med att ha rätt, när han avvisar möjligheten att också få rätt? Knappast: "Min rätt, förnuftets lag", hävdar Alceste ska räcka. Stolt och orubblig finner han njutning i att förlora processen genom att inte försvara sig:

**"DEN DJUPA ORÄTT SOM HÄR MANIFESTERAS  
SKA INTE SEDAN PLÖTSLIGT KONVERTERAS.  
LÅT ALLA SKÅDA DEN RÄTTSLIGA SMITTOHÄRDEN  
OCH LÅT DEN BLI TILL UPPLYSNING ÅT EFTERVÄRLDEN!"**

Den trogne vännen Philinte ger inte upp:

**"OM ALLTING VORE PRÄGLAT AV ÄRLIGHET  
OCH ALLA MÄNNISKOR LEVDE SOM DE LÄRDE -  
VAD HADE DYGDEN DÅ FÖR VÄRDE?  
JUST OM VI DESSA DYGDER PRAKTISERAR  
KAN VI STÅ UT ATT LEVA NÄR ONDSKAN GRASSERAR,  
LIKSOM ETT DYGDIGT HJÄRTA FÖREDRAR..."**



Vad är då en dygd värd om den inte används till att göra världen bättre? På managementspråk skulle man säga att Alceste inte är resultatintresserad. För honom är dygden ett självändamål. Samma tanke finns hos vissa religiösa tänkare, medan särskilt mystikerna sökt sanning och upplysning för att bättre kunna verka i världen. De har ofta varit systemkritiker och ställt sig utanför institutionerna, precis som Alceste, och också fått betala ett högt personligt pris för sitt vägval. Men just poängen med att det dygdiga livet ska komma medmänniskorna till godo, den missar Alceste.

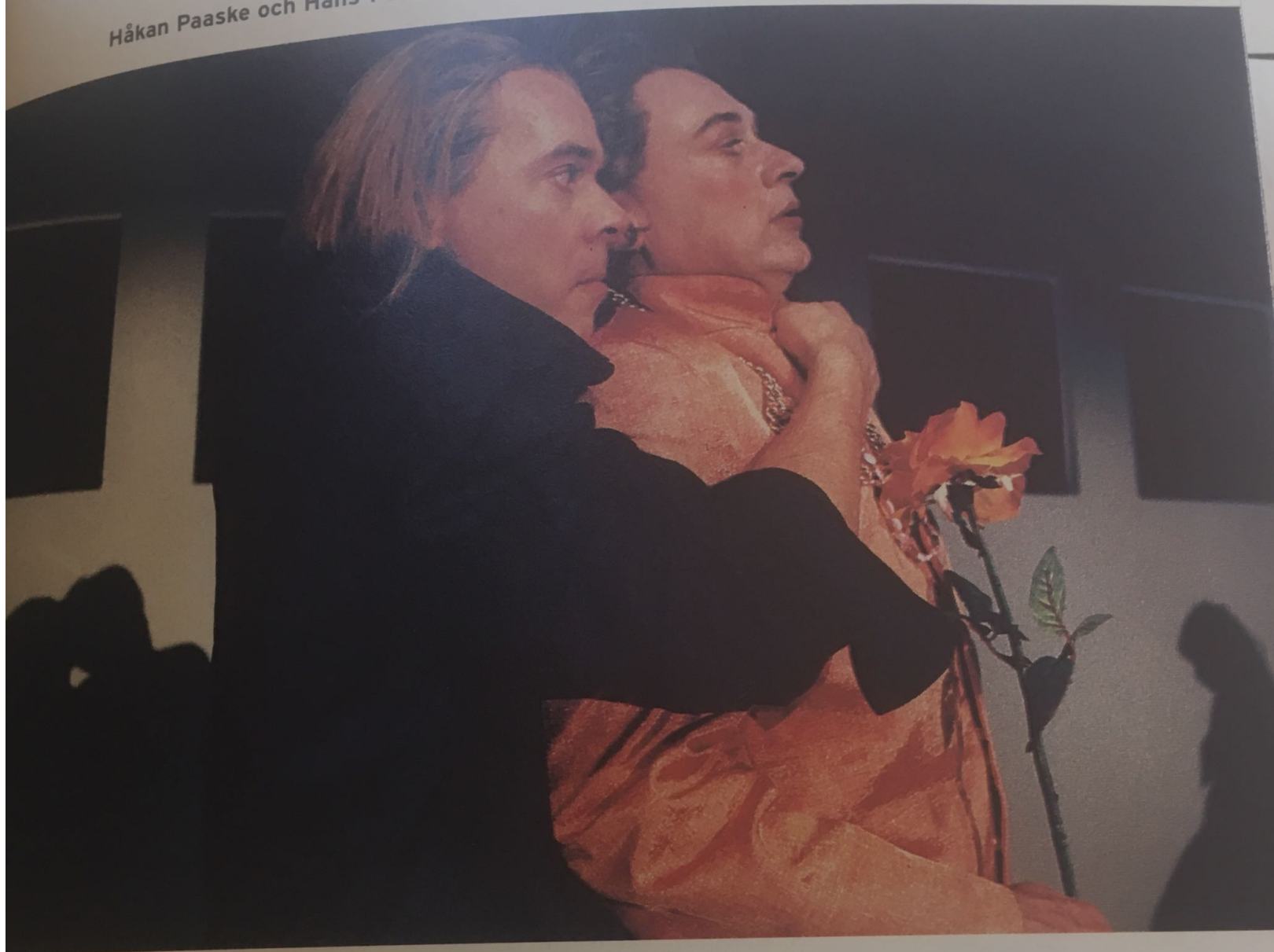
En mystiker söker direktkontakt med Gud genom att gå in i sig själv, genom kontemplation eller askes, musik och poesi. Hjälpmedel som finns inom räckhåll för Alceste, men man kan inte precis säga att den vägen ligger öppen för honom.

Ändå är det kanske en sådan ingivelse han har när han vill lämna världen och dra till skogs: En omedveten kunskap om att han behöver söka sig inåt och lära känna sig själv. Vad kan han annars mena med slutrepliken:

**"MÅ NI HA MAKT ATT BEVARA GLÄDJEN I ER SJÄL  
OCH ÄLSKA VARANDRA UPPRIKTIGT, SÅ ATT DET GÅR ER VÄL.  
JAG SÖKER EN PLATS DÄR MAN KAN VARA SANN –  
OCH ÄR FRI ATT VARA EN HEDERLIG MAN."**

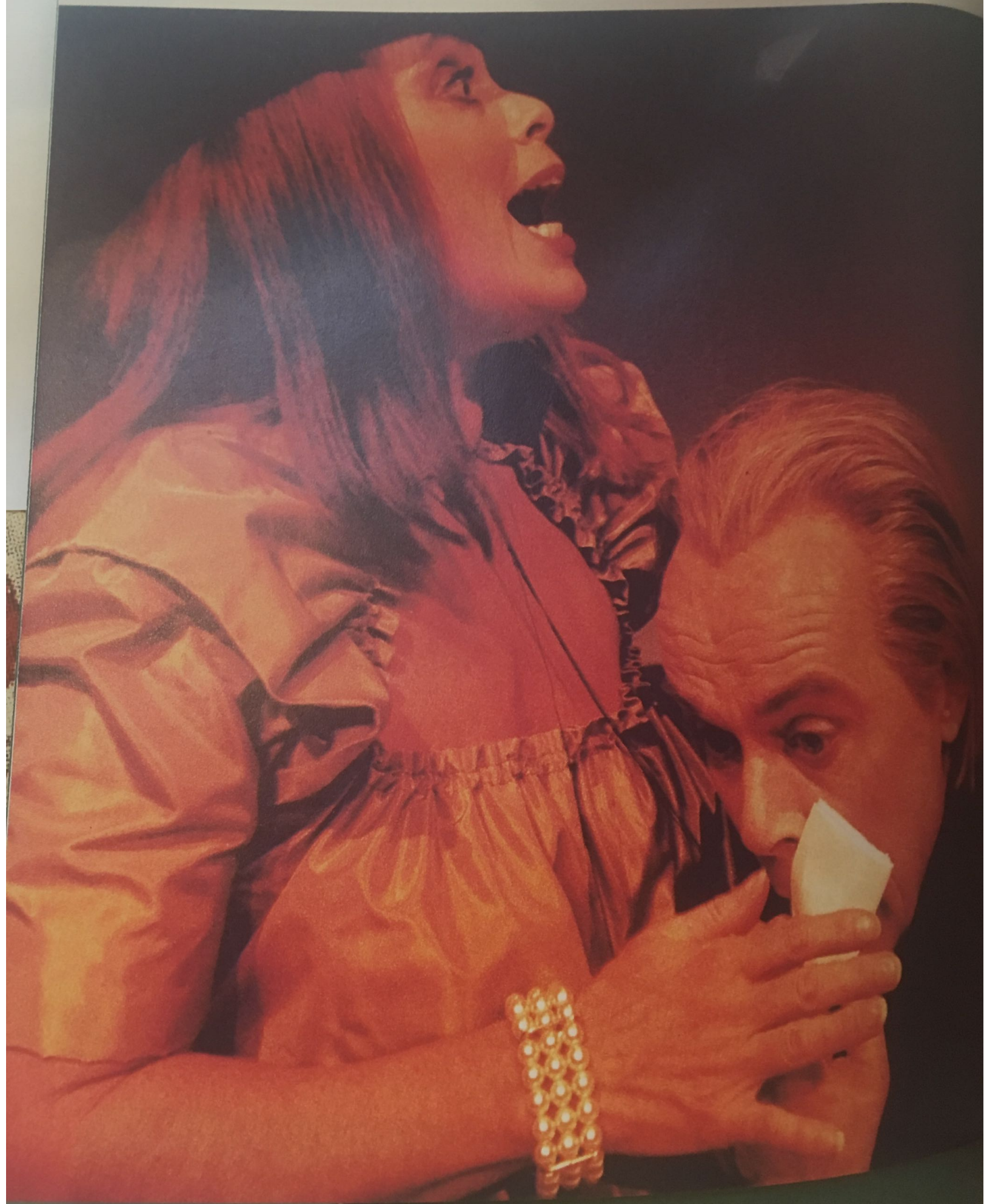
Om den platsen är "en sjö där man kan dränka sig" som hos C. J. L. Almqvist, en kudde i ett kloster i Tibet eller bara tystnaden i författaren Molières skrivkammare, det vet vi inget om.

"Misanthropen" väcker en stark önskan om försoning, att sätta samman alla de skärvor av människans spegelbild som Molière splittrat upp på sina olika rollfigurer. Vi bär dem inom oss, allesamman:



Den tjurskallige Alceste, den förslagna och samtidigt barnsligt nyckfulla Célimène, hycklaren Oronte, de fåfänga och småperversa vällustingarna Clitandre och Acaste, den bigotta och bittra Arsinoé, den älskvärda Èliante och vännen Philinte, både smidig, trogen och klok. En sådan tolkning av pjäsen förklarar dess styrka och odödlighet. Med den förståelsen drabbar den också alla och envar - se dig själv i Molières skrattspegel!

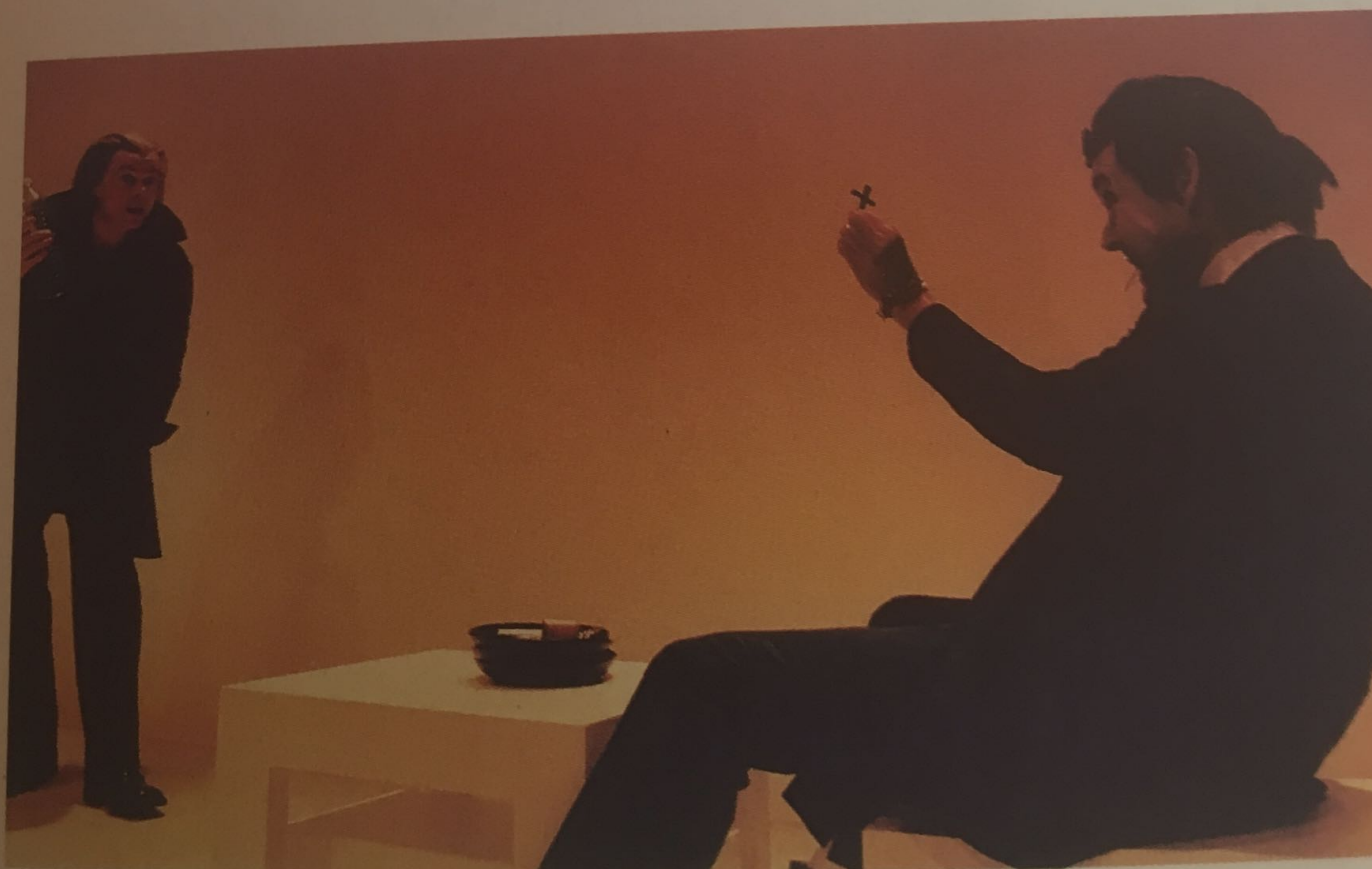
**Gunilla Eldh är journalist på Dagens Nyheter och tillika en naiv femtiotalist som hatälskar tjurskallen Alceste.**



## ÖDMJUKHETEN

Ödmjukheten är en klarsynt dygd, alltid otillfredsställd med sig själv, men skulle vara ännu mer otillfredsställd med att inte vara det. Den är dygden hos den människa som vet med sig om att hon inte är Gud.  
(Ur "Liten avhandling om stora dygder" av André Comte-Sponville, övers. Jan Stolpe, Norstedts 1998)

Håkan Paaske och Lars-Göran Ragnarsson



Håkan Paaske och Claes Görän Söllgård



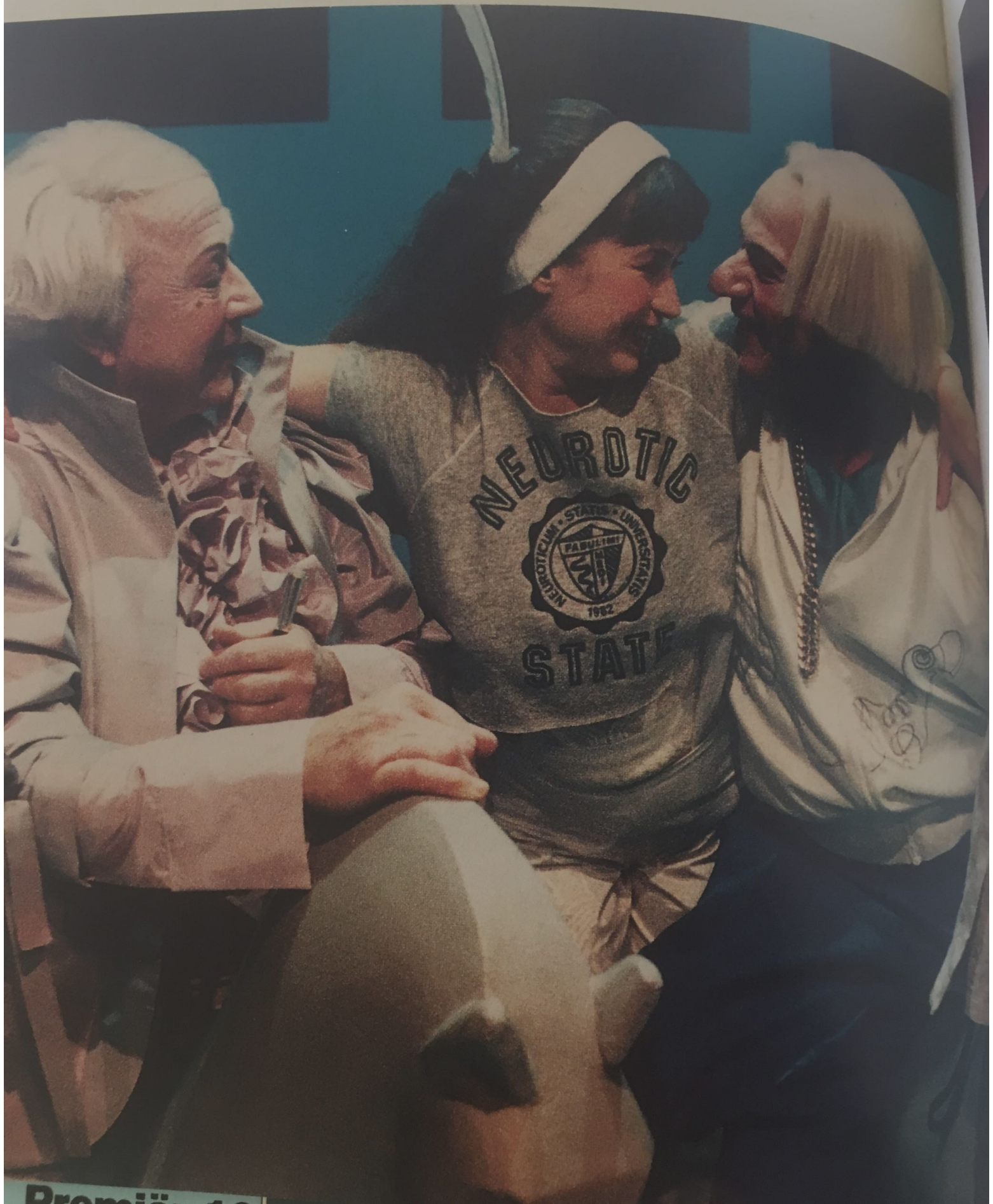
Mikael Axner, Björn Åkesson och Anders Johansson



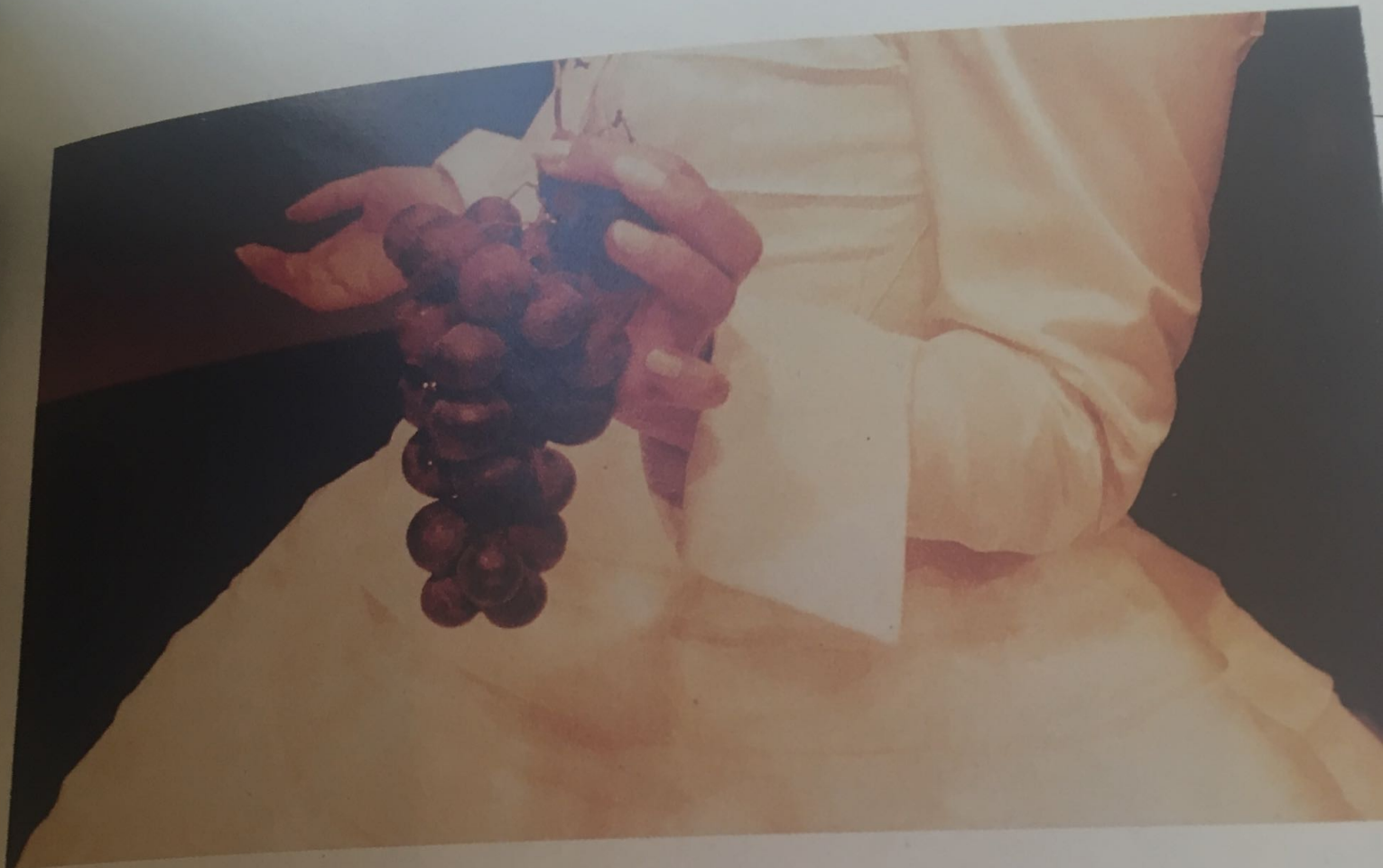


*Håkan Paaske och Katarina Lundgren*

Göte Fyhring, Katarina Lundgren och Kenneth Milldoff







### ›SAMVARON‹

Om att vara människa enbart handlar om att tala, så är det vårt tissel och tassel som får hjulen att snurra, inte de visdomsord som yttras av en Aristoteles eller en Einstein.

(Ur "Samvaro, skvaller och språkets uppkomst" av Robin Dunbar, övers. Ia Lind. Norstedts 1997)

Stellan Larsson samtalar med:

# » REGISSÖR OLOF LINDQVIST «

Olof Lindqvist, nu sätter du upp "Misantropen" på Malmö Dramatiska Teater. Du är utbildad på Teaterhøgskolen i Oslo och detta är din första professionella uppsättning i Sverige, men du är faktiskt ingen nykomling på MDT. Kan du berätta lite om bakgrunden?

Jag var regiassistent här på teatern 1993-94, delvis på "Mamma, pappa, barn" och framförallt på "Schroffenstein". Då hade jag tidigare varit verksam inom Husvagnsteatern där jag regisserade "Macbeth" 1992. Det var faktiskt vid min vistelse på MDT som jag första gången kom i kontakt med norsk teater; helt enkelt genom att den norske regissören Kai Johnsen besökte Staffan Valdemar Holm. Det var också under den perioden som jag beslöt mig för att söka en regiutbildning.

Efter att ha mötts med misstänksamhet och provokation i Stockholm och Köpenhamn möttes jag istället av nyfikenhet i Oslo - och kom in. På skolan regisserade jag bl a "Två herrars tjänare" av Goldoni och sista terminen satte jag upp en egen bearbetning av Jan Guillous "Ondskan" på Torshovteatret i Oslo.

Våren -98 gjorde jag så min examensföreställning, "Kärlekens triumf" av Marivaux på Det Norske Teatret. Det blev en lyckad föreställning som också lett till att jag fått flera regiuppdrag, framförallt i Norge.

Har du hunnit skaffa dig någon favoritgenre eller rentav favoritförfattare inom dramatiken?

I de arbeten jag gjort, gör, eller skall göra, har det blivit mycket franskt: först Marivaux och nu Molière. Direkt efter "Misantropen" ska jag regissera "I bomullsfältens ensamhet" av Koltès. Men jag har också kunna tänka mig att sätta upp något av Corneille. Det har bara råkat bli ingen speciell vurm för den franska dramatiken. Det har bara råkat bli så. Den mest spännande nutida teatern har jag sett i Tyskland. Mina teatrala influenser kommer framförallt därifrån.

Vad fick dig att bli regissör?

Jag är absolut ingen teaterromantiker. Efter att ha varit regi-assistent här på teatern beslutade jag mig helt enkelt för att testa. Jag drivs inte av någon osläckbar, romantisk teatereld. En gång i livet gör jag kanske något annat. Men genom utbildningen och arbetet har jag emellertid mer och mer sökt mig till en personlig etik och hållning.

Vad går den ut på?

Innehållsmässigt har den faktiskt mycket med "Misantropen" att göra. I pjäsen har jag försökt göra en uppdelning mellan ett yttre och ett inre handlingsplan, där det yttre är omgivningen runt Alceste och det inre är kärlekshistorien mellan honom och Célimène. När jag idag betraktar den värld vi lever i ser jag i allra högsta grad en yttlig värld. En hel generation har vuxit upp utan värden och normer - och det vill jag säga utan att tas för kristdemokratisk fundamentalist. Snart behövs bara cirka tjugo procent av mänskligheten för att produktionen ska fungera. Människan har blivit onödigt och då blir det till slut meningslöst att vara människa. En onödig person förstår helt enkelt inte varför hon genomför en handling. De värden en person som

Alceste står för är inte längre intressanta, värdena är så att säga inte värda något.

Regimässigt vill jag - så långt jag förmår - förhöja och berika skådespelarkonsten. Den moderna teatern präglas av de starka regissörernas forntänkande och briljanta analyser och det är en självklarhet att det måste vara så. En regissör kan inte presentera en uppsättningsidé utan en formidé. Men däremot tycker jag mig ofta se att skådespeleriet är alldeles för svagt fokuserat.

Ser du form- och analystänkandet som motsättning till skådespeleriet? Nej, det gör jag absolut inte. Formarbetet går mycket ut på att nå fram till en enhetlig spelstil, att skådespelarna ska genomföra föreställningen på ett gemensamt sceniskt språk. Där ser jag ofta skavanter i dagens teater. När skådespelarna inte har en egen medvetenhet om sitt språk och uttryck är de ute på osäker is. Därför försöker jag också vara minituöst förberedd när det gäller det konceptuella. Då kan jag koncentrera mig på skådespeleriet och fungera som dess motor under repetitionerna.

Kan du berätta mer om ditt arbete med skådespelarna?

Jag uppskattar när skådespelarna säger emot och kommer med egna förslag. Om jag inte får mothugg - om mitt försprång framstår som totalt - blir jag rastlös och frustrerad och jag väntar ivrigt på att den första fasen - innan vi blir jämbördiga - ska vara över.

Men det försprånget är samtidigt nödvändigt. En regissör som inte är förberedd är oftast en pest för skådespelarna.

Det är riktigt, men jag är besatt av att det ska skapas liv på scenen, och att det är skådespelarna som ska göra det. Det hänger

samman med det jag sade tidigare: om jag inte lyckats förmedla föreställningens språk till skådespelarna faller föreställningen, hur briljant analysen än är. Det är regiarbetets aber. Att analytiskt komponera föreställningen är mycket lättare än att skapa liv.

Vad inspireras du av i ditt arbete?

Jag inspireras ofta av rum och arkitektur. Vid första läsningen av en pjäs ser jag rummet framför mig och i den fasen av arbetet är det det viktiga. Bilderna ger i första vändan en större upplevelse än pjäsens ord.

Det var också utifrån en rumsupplevelse som jag och scenografen Helene Hermann Christensen började samarbetet med "Misantropen". Jag såg en del av hennes arbeten och förstod att vi hade en likartad rumsuppfattning. Jag ser också dynamiken i rummet som det viktiga i teaterarbetet. Vi talar i så hög grad med våra kroppar och i rörelsen, och kroppen talar också vidare efter att repliken är uttalad - vilket skapar dynamik hos figuren. Under de första fyra veckornas repetitioner kan det göra mig frustrerad att skådespelarna - helt naturligt - koncentrerar sig på text och inte så mycket bryr sig om dynamiken.

Hur förbereder du dig inför ett uppsättningsarbete?

Jag sa tidigare att jag inte är någon teaterromantiker och det förberedande arbetet är så långt bort från romantik och magi man kan komma. Jag planerar mycket handfast när det gäller det övergripande konceptet. Men det betyder inte att jag är en regissör som i förväg ritar upp skådespelarnas förflyttningar och rörelsemönster. Arbetet går ut på att jag ska kunna formulera föreställningens språk, knäcka dess kod. En viktig detalj är också att lösa övergångar mellan scener

Kristina Kamnert Suneson



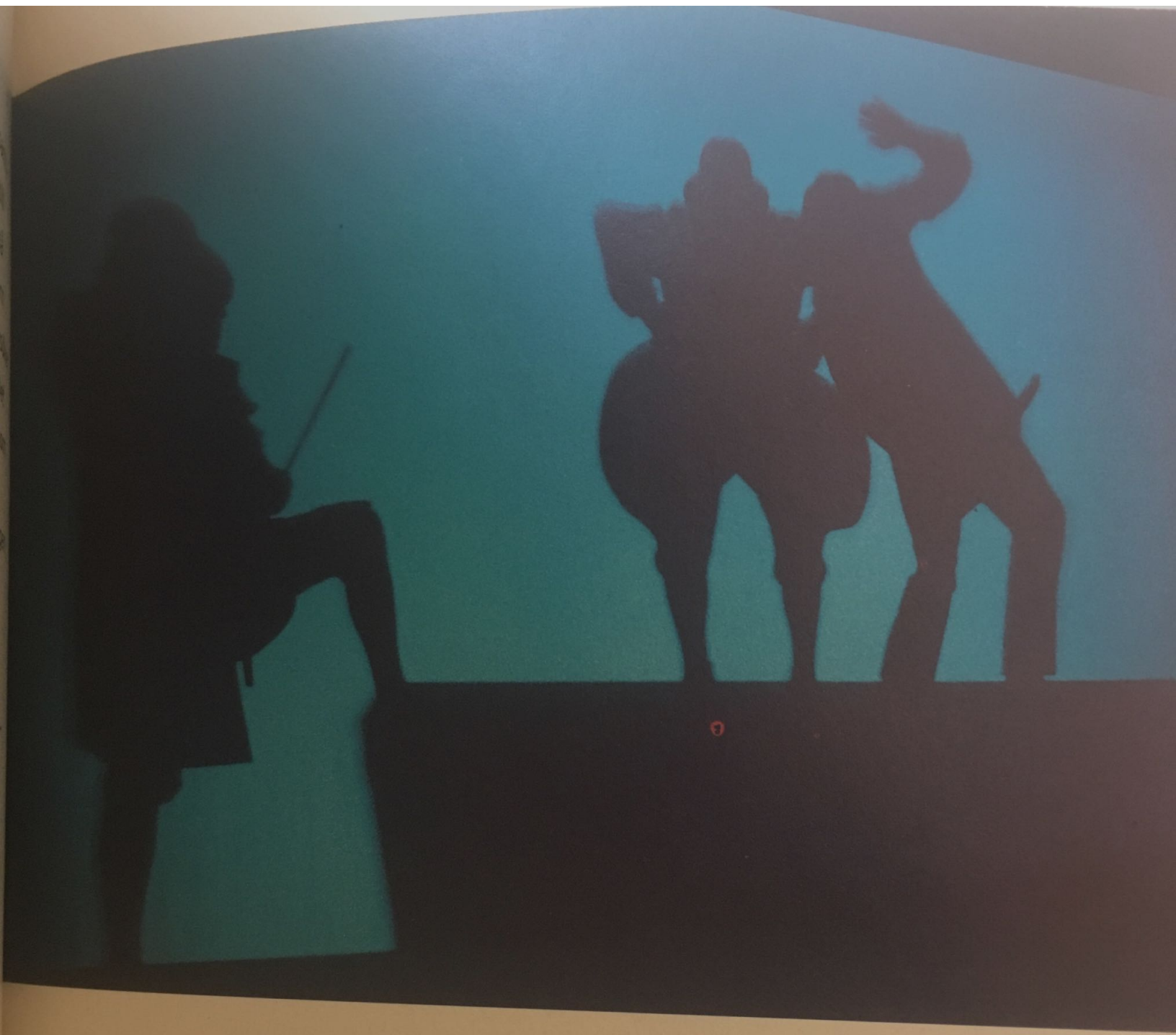
och akter. De måste fungera organiskt i föreställningen - men samtidigt kontrasterande. På samma sätt är det med valet av musik till föreställningen. Publiken måste alltid veta att den befinner sig på teatern. Vi kan aldrig uppnå samma illusion som filmen, så teatern blir paradoxalt nog lögnaktig om den - inom en illusionsram - försöker vara "sann". Normen för "trovärdigheten" förändras hela tiden. Det som för trettio år sedan var trovärdigt kan nuförtiden uppfattas som en ironisk blinkning. Men lösningarna måste ha finess. Ett grepp som är totalt tabu i mina föreställningar är den totala nedsläckningen - blacken. Det får inte förekomma.

Vad har du emot det greppet?

Det bryter den värld jag byggt upp och brottet är inte betydelsebärande. Vad berättar en black? "Jag vet inte hur jag ska lösa denna övergången". Det som händer är att filmen går av. De kontrasterande greppen måste vara underhållande, överraskande och skapa nyfikenhet.

"Misanthropen" kallas komedi men har ända sedan sin tillkomst varit föremål för en livlig diskussion: Är den komisk? Är den tragisk? Hur ska vi egentligen betrakta Alceste? Frågorna har varit många. Hur betraktar du den diskussionen?

Jag har svårt att hitta det entydigt komiska i texten. Den övergripande tolkningen är sorgsam. För Alceste och Célimène är det ingen lycklig historia. Men pjäsens styrka ligger i det dubbla. Om jag hade velat göra "Misanthropen" till en renodlad komedi hade jag fått



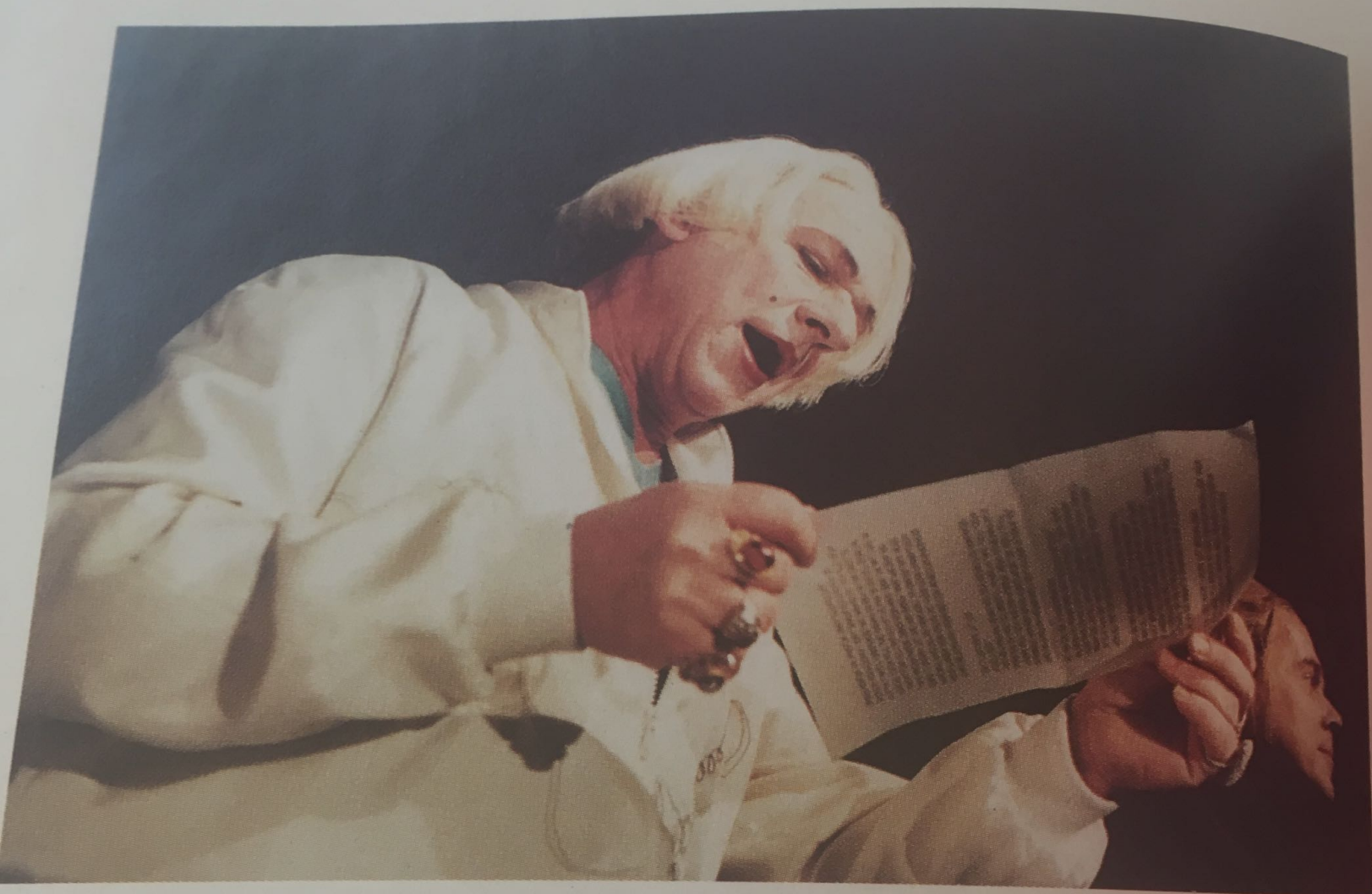
skruva figurerna extremt hårt. Men då hade föreställningen inte blivit något annat än satir. Samtidigt är språket så subtilt och figurerna - i många fall - så märkliga att det på det viset blir en komedi. Pjäsen är absolut full av gåtor. Det är minsann inte bara Alceste som är gåtfull. Vem är t ex Célimène? Där har vi absolut något att fundera över.



### ›RENHETEN◀

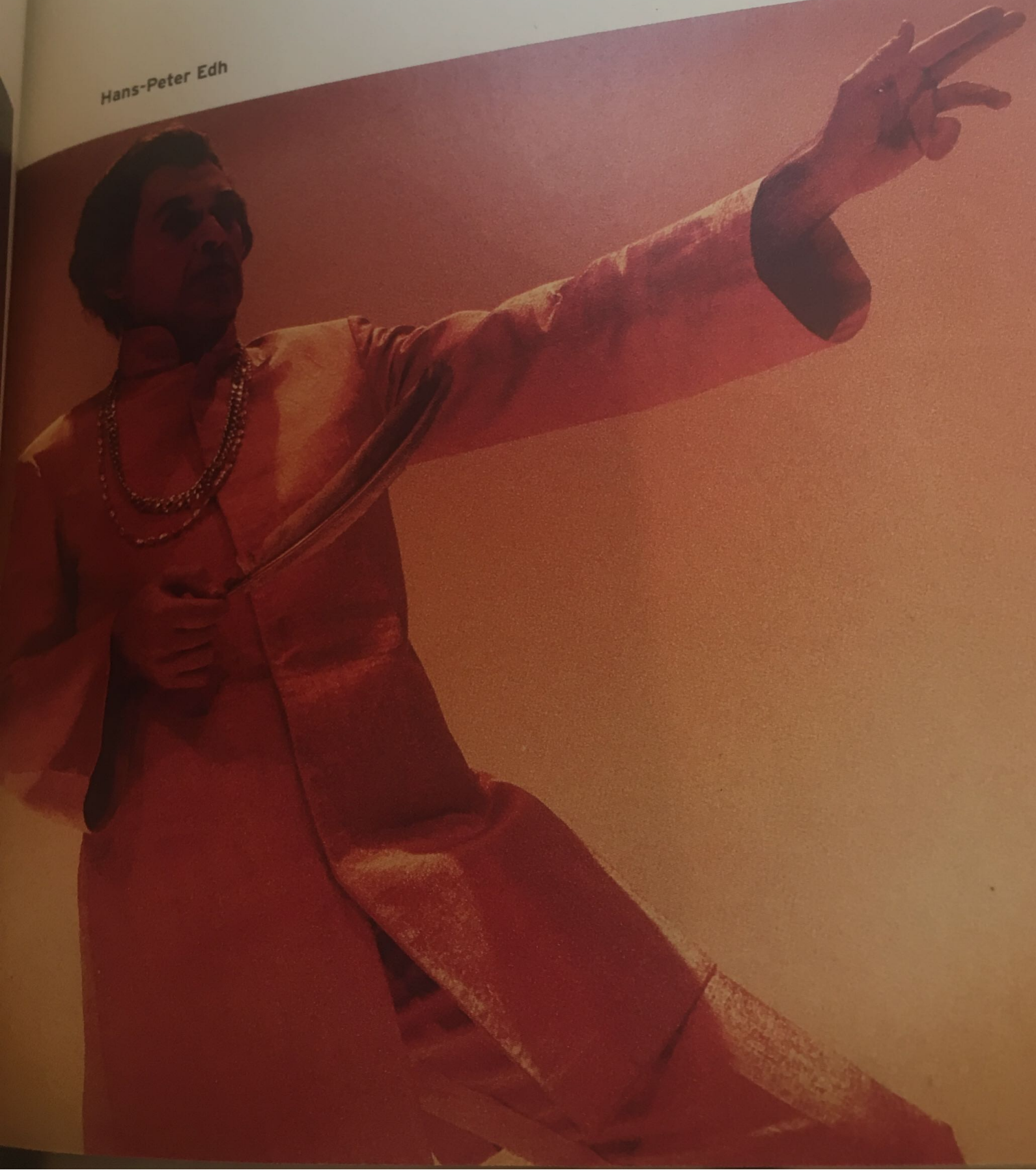
Det som förstör "bevekelsegrundernas renhet", som Kant också sade, är inte kroppen, inte något slags elakartad vilja (som önskar det onda för det ondas skull) utan "det kära jaget", som man oavslåttligt stöter på. Det är naturligtvis inte så att man inte har rätt att älska sig själv: hur skulle man annars kunna (försatt att man kan det) älska sin nästa som sig själv? Jaget är inte förhatligt, eller är det bara genom egoism. Det onda är inte att älska sig själv: det är att bara älska sig själv, att vara likgiltig för medmänniskans lidande, hennes begär, hennes frihet, att vara beredd att göra henne ont för att göra sig själv gott, att förödmjuka henne för att bereda sig själv en njutning, att vilja njuta av henne i stället för att älska henne, alltså njuta av henne i stället för att glädjas över henne, eller enbart glädjas åt sin egen njutning och återigen bara älska sig själv. (Ur "Liten avhandling om stora dygder" av André Comte-Sponville, övers. Jan Stolpe, Norstedts 1998)

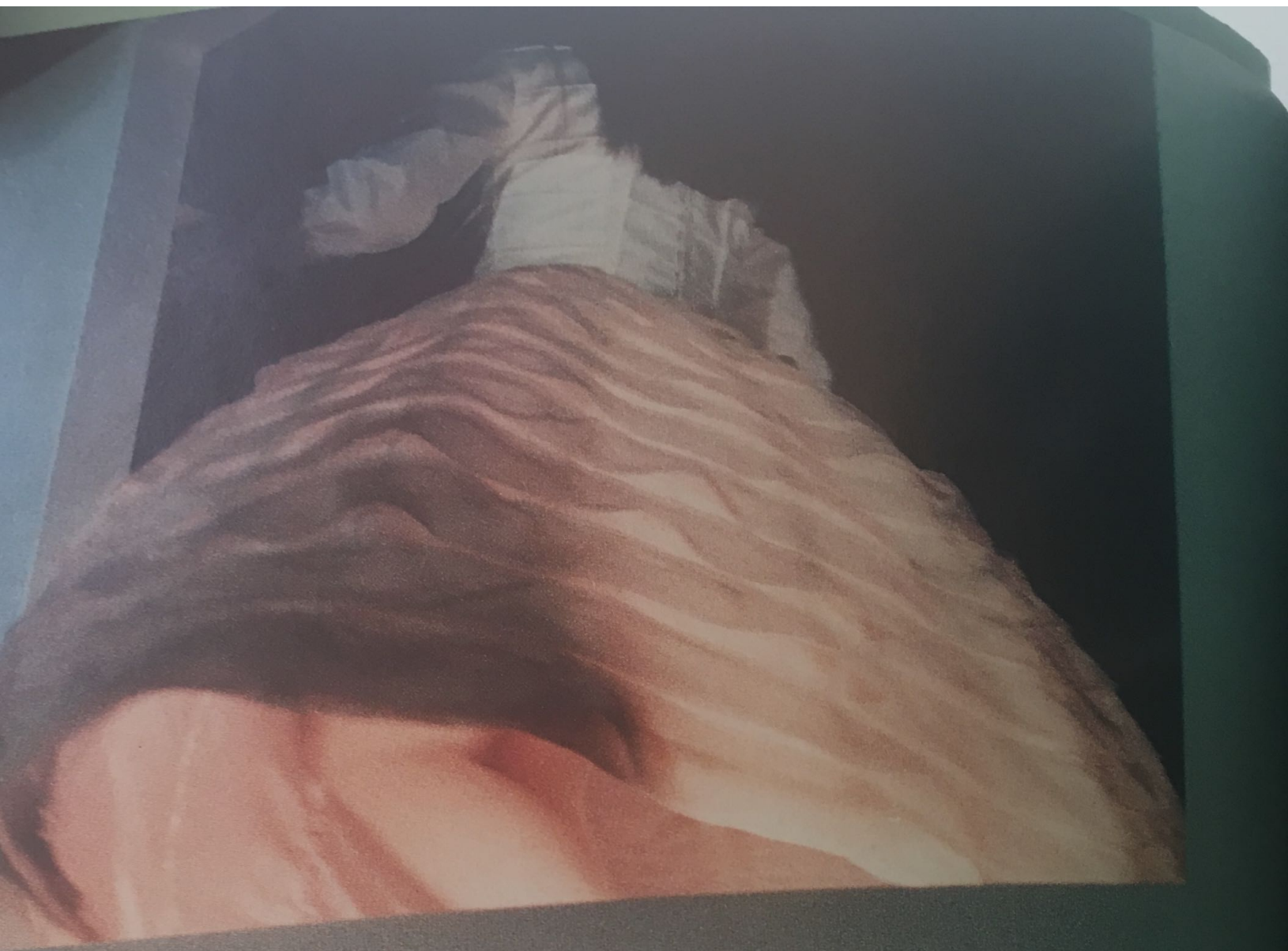




**Kenneth Milldoff och Håkan Paaske**

Hans-Peter Edh





### ›DET INTRESSEVÄCKANDE‹

Det utmärkande för oss människor och vårt sociala liv är att vi är så oerhört intresserade av andras göranden och låtanden. Vi tillbringar bokstavligen timme efter timme i varandras sällskap, smeker och vidrör varandra, talar och viskar med varandra, och håller noga reda på vem som gör vad med vem.

(Ur "Samvaro, skvaller och språkets uppkomst" av Robin Dunbar, övers. Ia Lind. Norstedts 1997)

# SÄSONGEN 98/99

**DE' GÖTTASTE [Suget]**

2 okt-28 nov /Intiman

**PLATONOV** 23 okt-19 dec /Hipp

**CYRANO** 20-28 nov

+ 15 apr-22 maj /'Odromen

**MISANTROPEN**

15 jan-13 mar /Intiman

**FOLKMORD**

22 jan-13 feb /Hipp

**FOLKHEMSNATTEN**

26 mar-22 maj /Hipp

**A MESSAGE FOR**

**THE BROKEN HEARTED**

9 apr-29 maj /Intiman

»MOLIÈRE«

MALMÖ  
DRAMATISKA  
TEATER